

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ OBRODENIE V RUSKEJ A SOVIETSKEJ LITERATÚRE

RAISA KOPSOVÁ, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

KOPSOVÁ, R.: The Slovak National Revival in the Russian and Soviet Literature. *Filozofia* 34, 1979, No 3, p. 318—332

Since the 1820s till today the Russian and Soviet special literature has revealed unceasing interest in elucidating the sense and the historical importance of the Slovak national revival, whose specific ideological platform was represented by the idea of Slavonic mutuality. The activity and creation of the two leading ideologists of the national revivalist movement — J. Kollár and L. Štúr encountered the greatest response. The aim of the paper is to characterize and evaluate the differentiated, often contradictory responses to their legacy of ideas. While the Russian pre-revolutionary literature showed namely two tendencies in the conception and evaluation of the legacy of Slovak revivals, conditioned by the ideological and methodological orientation of both Slavophile and the progressive democratic circles, the contemporary Soviet scholars emphasize first of all the democratic, humanistic and patriotic content and the historically progressive aiming of their activity.

Národné obrozenie tvorí významnú kapitolu v dejinách národov strednej a juhovýchodnej Európy. Bola to „epocha hlbokých premien v sociálno-ekonomickej, politickej, ideologickej a iných oblastiach. Jednou z jej najdôležitejších zvláštností u západných a južných Slovanov bolo to, že sa tieto premeny najužšie spájali s národnooslobodzovacím hnutím“. [1, s. 5] Konštituovanie sa svojbytnosti utláčaných slovanských národov a formovanie ich národných kultúr v podmienkach rozvíjajúceho sa kapitalizmu nevyhnutne sprevádzal ostrý politický a ideologický zápas. Špecifickou formou ideológie porobených slovanských národov sa stala myšlienka slovanskej vzájomnosti. Táto myšlienka mala historicky pokrokový význam pre slovenské národné obrozenie konkrétne aj preto, lebo v nej bolo „v zárodku obsiahnuté i povedomie slovenské, ktoré sa vylupuje zo slovanského obalu tou mierou, akou národné hnutie nadobúda masovejší základ a priaznivejšie politické predpoklady“. [s. 131—132]

Skúmanie a interpretovanie sociálno-ekonomických, ideologických a kultúrnych problémov a súvislostí národného obrozenia je nevyhnutné pre pochopenie vývinových zákonitostí, celoeurópskych a špecifických črt v historickom vývine slovanských národov. Je preto prirodzené, že sa na toto obdobie už dávnejšie sústreďuje pozornosť odborníkov z najrozličnejších vedeckých disciplín.

Sústavne sa touto problematikou zaoberajú v Sovietskom zväze. Najmä na Ústave slavistiky a balkanistiky AV ZSSR sa už viac rokov rozpracúvajú rôzne otázky národného obrozenia v slovanských krajinách. Tento výskum sa vyznačuje úsilím o kontextový prístup, o hľadanie spoločných

čft a kontaktov, čo zodpovedá hlavnej tendencii činnosti popredných slovanských buditeľov, zástancov myšlienky slovanskej vzájomnosti. Na tejto výskumnej práci sa zúčastňujú najmä historici, zaoberajúci sa tak všeobecnými dejinami slovanských národov, ako aj dejinami ich kultúry, literatúry, ideológie a filozofie. Významné sú výsledky bádania literárnych vedcov a lingvistov.¹ Menej priaznivá je zatiaľ situácia, pokiaľ ide o záujem a výskumné výsledky filozofov. Hodnotným príspevkom a podnetom v tomto smere iste bude už pripravené sovietske vydanie *Antológia z dejín českej a slovenskej filozofie*, v ktorej sa väčšina prác slovenských buditeľov (alebo ukážky z nich) objaví v ruskom preklade po prvýkrát vôbec.

Cieľom nášho príspevku je stručne upozorniť na niektoré práce sovietskych bádateľov (s prihliadnutím na staršie ruské pramene), ktoré sa zaoberajú významom a miestom slovenského národného obrodnenia v kontexte oslobodzovacích hnutí konca 18. a prvej polovice 19. stor., ako aj hodnotením jeho popredných predstaviteľov. Viedli nás k tomu najmä dve skutočnosti. Predovšetkým zosilnenie a prehĺbenie slovensko-ruských vzťahov a kultúrnych stykov práve v tomto období, pomerne široký ohlas diel a činnosti slovenských buditeľov v predrevolučnom Rusku, ktorý sa v súčasnej sovietskej literatúre hlboko teoreticky analyzuje a hodnotí. Na druhej strane predpokladáme, že aj pre našich odborníkov, zaoberajúcich sa týmto veľmi dôležitým obdobím historického vývinu slovenského národa, nie sú názory a hodnotenia sovietskych bádateľov bezvýznamné, že môžu v mnohých smeroch pozitívne stimulovať ich vlastné výskumné záujmy.

Najväčšiu pozornosť v Rusku vzbudili najmä dvaja vedúci ideológovia slovenského národného obrodnenia — Ján Kollár a Ľudovít Štúr. Prvý sa preslávil predovšetkým ako autor básnickej zbierky *Slávy dcera* a rozpravy *O literárnej vzájomnosti medzi rozličnými kmeňmi a nárečiami slovanského národa*, v ktorých sformuloval teóriu slovanskej vzájomnosti. Druhý sa stal známy ako vynikajúci činiteľ národného obrodnenia, kodifikátor spisovnej slovenčiny a ako autor traktátu *Slovanstvo a svet budúcnosti*, po prvý raz vydaného práve v ruštine.

Kollárova *Slávy dcera*, ktorá mala celkom mimoriadne postavenie vo vývine vzťahu Čechov a Slovákov k Rusku, vyvolala nadšený ohlas ako zanietený obraz budúcej jednoty Slovanstva. Základom tejto jednoty, demokratickou a humanistickou devízou pre budovanie vzťahov medzi národmi bol slobodný rozvoj každého národa.² Ako napísal český histo-

¹ Výsledkom ich práce sú napríklad tieto významné publikácie: *Češko-russkije i slovacko-russkije literaturnyje otnošenija* (konec XVIII — načaslo XX v.), Moskva 1968; *Razvitiije kapitalizma i nacionalnyje dvizenija v slavjanskich stranach*, Moskva 1970; *Nacionalnoje vozroždenije i formirovanije slavjanskich literaturnych jazykov*, Moskva 1978.

² Sovietske výskumy poukazujú napr. na značnú ideovú blízkosť slobodomilovnej Kollárovej poézie s niektorými myšlienkami dekabristov, združených v Spoločnosti

rik M. Švankmajer, „ak Kollárova *Slávy dcera* bola vo svojej dobe najvýznamnejším zhrnutím slovanských a rusofilských ideí našich vlastencov, bolo to okrem iného i preto, že Kollár dôsledne spájal vzťah k Rusku s ideou slovanskej vzájomnosti. Rusko mu bolo súčasťou slovanského celku“. (4, s. 83)

Jeden z prvých ohlasov na Kollárovu poetickú tvorbu v Rusku bol uverejnený v časopise *Syn Otečestva* r. 1822 (časť 77, č. XIX—XXI). O popularizáciu Kollára medzi ruskou inteligenciou sa významne zaslúžili najmä slavisti P. I. Köppen, O. M. Boďanskij, I. I. Sreznevskij. P. I. Köppen, ktorý s Kollárom udržiaval styky a roku 1822 ho aj navštívil v Pešti, informoval v prvom ruskom slavistickom časopise *Bibliografičeskije listy* (1825, č. 18, 26, 33) o vydaní *Slávy dcery* ja v ňom uverejňoval aj iné materiály o Kollárovej tvorbe. Na stránkach pokrokového ruského časopisu *Teleskop* sa od r. 1831 až do r. 1836 (keď bol časopis zastavený) stretávame s menom J. Kollára často. Od r. 1834 sa informácie o jeho živote a tvorbe pravidelne objavujú aj v časopise *Žurnal Ministerstva Narodnogo Prosvěščenija*. O vysokom hodnotení Kollárovej poetickej tvorby v Rusku svedčí aj to, že mu r. 1836 Ruská akadémia udelila zlatú medailu.

Kollárove teoretické názory na ľudovú poéziu mali veľký vplyv na slavistu O. M. Boďanského, ktorý v časopise *Moskovskij nabludatel* (1835, časť IV, č. 15—16) uverejnil rozsiahlu recenziu na Kollárove *Spievanky* a v mnohom sa opieral o jeho práce aj vo svojej dizertácii, venovanej ľudovej poézii slovanských kmeňov. I. I. Sreznevskij recenzoval zasa Kollárov *Cestopis* (*Moskvitanin*, 1844, č. 5) a neskoršie pomerne podrobne písal o živote a tvorbe jeho autora. V recenzii na Kollárovu prácu *Die Götter von Retra* sa Sreznevskij pochvalne vyjadril o tomto diele ako o „jednom z mimoriadne závažných zjavov slovanskej vedeckej činnosti našej doby“. (5, s. 14) Kollár je podľa neho „muž, obdarený neobyčajnou silou ducha, silou lásky k pravde, vlasti a súkmeňovcom, silou čínorodej aktivity a sebaobetovania“. (5, s. 3)

Slávna Kollárova rozprava *O literárnej vzájomnosti medzi rozličnými kmeňmi a nárečiami slovanského národa* vyšla v Rusku r. 1840 v časopise *Otečestvennyje zapiski* (zv. VIII, odd. II, s. 1—24. 65—94). Tento značne skrátený preklad (a ako ukázal N. M. Petrovskij,³ aj málo kvalitný) urobili z nemeckej verzie, vydanej r. 1837, M. P. Pogodin a Ju. F. Samarin. Uverejnenie tejto rozpravy v najpokrokovejšom demokratickom časopise štyridsiatych rokov, v ktorého redakcii vtedy pracoval

spojených Slovanov. Je dokázané aj to, že 20. znelka zo *Slávy dcery* sa stala základom slávnej básne dekabristu A. I. Odojevského *Slavjanskije devy*. Ako zistila sovietska slavistka A. A. Zajcevová, A. Odojevskij poznal francúzsky prozaický preklad tejto znelky z časopisu *Revue Britannique* (1828, t. 17). Pozri 3, s. 110—116.

³ N. M. Petrovskij nazýva Kollára „veľkým slovanským dejateľom“ a jeho rozpravu označuje za „azda najlepšie a najužitočnejšie z jeho diel“. (6, s. 15 a 16) Vzhľadom na výnimočné kvality tohto Kollárovho spisu navrhoval urobiť jeho nový, vedecký preklad.

napr. aj V. G. Belinskij, malo iste veľký význam pre popularizáciu Kollárových názorov na slovanskú otázku v ruskej spoločnosti.⁴ S istými výhradami, najmä pokiaľ ide o rozsah Kollárovho vplyvu na ruské spoločenské myslenie, možno súhlasiť s názorom V. A. Franceva, že „ruská veda a literatúra venovala Kollárovmu traktátu veľkú pozornosť, prijala jeho myšlienky s plným porozumením, ocenila ich význam a na zásadách hlásaných Kollárom budovala rozvíjanie slovanských bádání v Rusku“. (7, s. 204)

Štyridsiate roky v Rusku sa vyznačujú novým vzostupom revolučných nálad, pripravuje sa prechod od prvej etapy oslobodzovacieho hnutia — od šľachtickej revolučnosti — k jeho druhej etape, k hnutiu tzv. raznočincov. Charakteristickou črtou ideových zápasov sa v tomto období stal boj medzi tzv. západníkmi a slavianofilmi. Teoretickým jadrom tohto ideového boja bolo chápanie historickej vývinovej cesty Ruska. V kontexte týchto zápasov utopickosť Kollárových názorov na slovanskú vzájomnosť preto nenachádzala širšiu odozvu medzi pokrokovou časťou ruskej spoločnosti. V nasledujúcich rokoch sa prejavuje očividný pokles záujmu ruských autorov o problémy nastolené v dielach slovenských buditeľov a aj pokles záujmu o nich samých. Vysvetľuje sa to okrem iného aj tým, že „prvá generácia ruských slavistov ... už prekonala obdobie romantického nadšenia ideami slovanskej vzájomnosti, uvedomila si v tej či onej miere ich utopickosť a zaujímala sa o iné otázky, ktoré boli bližšie ruskej vede a aktuálnejšie pre ruský spoločenský život“. (8, s. 293)

Koncom šesťdesiatych rokov (okrem iného aj v súvislosti s novou situáciou v hľadaní možných ciest historického vývinu Ruska) nastáva vhodný čas pre retrospektívnu analýzu koncepcií slovanskej vzájomnosti. Prejavuje sa to aj v novom záujme o Kollárovu tvorbu (a ako ukážeme ďalej, aj o Štúra), o čom svedčia práce A. N. Pypina, A. I. Stepoviča, A. S. Budiloviča, N. M. Petrovského, A. N. Sirotinina, A. Ekka a iných. Živý záujem o Kollára prejavujú práve v tomto období slavianofilovia, v ktorých ideológii nadobúda slovenská otázka významnejšie miesto než v štyridsiatych rokoch. Roku 1871 vychádza v zborníku *Poezija slavian* aj výber z Kollárovej *Slávy dcery*.

V ruskej predrevolučnej literatúre jestvuje vcelku viac ako štyridsať prác, ktoré sa zaoberajú Kollárovou tvorbou. (8, s. 291) Ich autori sa sústreďujú na široký okruh otázok: analyzujú Kollárov svetonázor a jeho ideové pramene, pokúšajú sa určiť stupeň utopickosti a životaschopnosti jeho ideálov, jeho vzťah k iným slovanským teóriám, najmä k ruskému

⁴ O dobovej recepcii Kollárovej rozpravy v Rusku podrobnejšie píše V. A. Francev vo svojej široko koncipovanej štúdii *Ohlasy Kollárovej rozpravy „O literárni vzájemnosti“ v ruskej literatúre let tridsátých a štyridsátých*. (7, s. 175—205)

A. A. Zajcevo (3, s. 130—139) správne zdôrazňuje, že Kollárove myšlienky sa v štyridsiatych rokoch prijímali a interpretovali rôzne, podľa ideologicko-filozofického zamerania jednotlivých ruských autorov.

slavianofilstvu a niektorým jeho predstaviteľom (predovšetkým k slaviano-filsky orientovanému básnikovi a náboženskému filozofovi A. S. Chomiakovovi). Značná pozornosť sa venuje osobitnostiam a inšpiračným zdrojom Kollárovej poetickej tvorby, ale aj vedeckej hodnote jeho spisov.

Teoretická úroveň a vedecká hodnota týchto prác nebola pochopiteľne rovnaká. Zatiaľ čo redaktor *Sovremennika* A. N. Pypin a Kollárov životopisec A. Ekk⁵ sa usilovali o objektívny a všestranný pohľad na jeho celoživotné dielo, ruskí slavisti neoslaviano-filskej orientácie ako napr. A. S. Budilovič, A. N. Sirotinin alebo A. I. Stepovič pristupovali niekedy dosť jednostranne a tendenčne — v intenciách vlastného myšlienkového zamerania — k hodnoteniu Kollára, najmä jeho postojov k Rusku a vlastných cieľov jeho koncepcie slovanskej vzájomnosti, osobitný dôraz kládli na jeho rusofilstvo.

Slavista A. S. Budilovič, ktorý bol známy svojimi rusifikačnými tendenciami a bol napr. aj veľkým priateľom a prekladateľom S. H. Vajanského, priamo označil Kollára za „Chomiakova západných Slovanov a apoštola všeslovanstva“ (9, s. 1) a poukazoval na ideologickú blízkosť týchto mysliteľov.⁶ V Kollárových spisoch videl zjavné úsilie vytvoriť „projekt hegemonické federácie Slovanov s Ruskom na čele“ (9, s. 9), podľa neho Kollár spájal svoje najlepšie nádeje práve s ruským národom, ruským štátom a ruským náboženstvom. Domnieval sa taktiež, že treba mať na mysli Kollárovu teóriu aj „pri riešení otázky jednotného jazyka Slovanov“ (9, s. 5), ktorým myslel ruštinu. Podobnej mienky bol aj A. Sirotinin,⁷ ktorý pokladal Kollárovu rozpravu *O literárnej vzájomnosti* za všeslovanský akčný program a tvrdil, že jeho jednotlivé body už sa dokonca uskutočňujú. Naproti tomu A. I. Stepovič, taktiež označujúci Kollára za „veľkého pevcu panslavizmu“ (10, s. 4), sa domnieval, že základná myšlienka slovanskej vzájomnosti nie je uskutočniteľná prostriedkami, ktoré Kollár navrhoval na jej dosiahnutie.

Ruskí bádatelia sa rozchádzali aj v názoroch na otázku ucelenosti či eklektickosti Kollárovho svetonázoru. Predmetom sporov sa stala aj otázka podielu nemeckých (najmä Herderovej filozofie dejín) a slovan-

⁵ A. Ekk je autorom jedinej ruskej monografie o Kollárovi: *Jan Kollar. Očerok jeho žizni i dejatel'nosti i jeho poema Doč slavy (1793—1852)*, Varšava 1900. Z Pypinových prác pozri najmä *Panslavizm v prošlom i nastojaščem. S predislavijem i primečanijami V. V. Vodovozova*, II izd., Sankt Peterburg 1913. Spolu s V. D. Spasovičom spracoval aj dejiny slovanských literatúr, ktoré vyšli v dvoch zväzkoch r. 1879 až 1881 a v ktorých sa veľká pozornosť venovala českým a slovenským dejinám, literatúre týchto národov a zmyslu ich národnoobrodeneckého hnutia. (16, s. 267—488, 513—534)

⁶ Otázka vzťahu Kollára a Chomiakova sa v ruskej predrevolučnej literatúre nastoľovala často. Možno súhlasiť s A. A. Zajcevovou, že „ak v ranej etape slaviano-filstva boli možné isté styčné body medzi Kollárom a Chomiakovom, v období, keď doktrína slaviano-filstva nadobúda panslavistický (a treba dodať reakčno-šovinistický — R. K.) charakter, ich ideológia nemá nič spoločného, hoci jednotlivé Kollárove tézy mohli (panslavisti) využívať a prispôbovať svojej koncepcii“. (3, s. 137—138)

⁷ Pozri štúdiu A. Sirotinina *Kollar i Chomiakov* v jeho knihe *Rossija i slaviane*, Sankt Peterburg 1913, s. 223—244.

ských vplyvov na formovanie Kollárovej koncepcie slovanskej vzájomnosti. No boli jednotní v tom, že nech boli tieto vplyvy akékoľvek, Kollár dospel „k vášnivému vyjadreniu slovanského národného povedomia, k nadšenému hlásaniu slovanskej obrody a panslavizmu“. (10, s. 22) Veľká pozornosť sa venovala (najmä v Ekkovej monografii) obsahovej i formálnej analýze poémy *Slávy dcera*, ktorá sa všetkými autormi bez výnimky hodnotila veľmi vysoko a v ktorej nevideli iba básnické dielo, stelesňujúce myšlienky a city celej epochy, ale aj „filozofický traktát o Slovanstve“. (9, s. 5) Avšak prvoradú úlohu v Kollárovej tvorbe jednoznačne pripisovali jeho rozprave *O literárnej vzájomnosti*, ktorú pokladali za najskevejšie dielo a otvorený program panslavizmu. Pravda, aj v chápaní povahy Kollárovho panslavizmu sa u ruských autorov prejavili isté diferenciácie, podmienené ich celkovou ideovou a metodologickou pozíciou.

Na najlepšie tradície ruskej slavistiky nadväzujú práce sovietskych bádateľov V. G. Černobajeva, S. V. Nikoľského, I. A. Bogdanovovej, L. P. Laptevovej, A. A. Zajcevovej a iných.

K prvým pokusom o zhodnotenie ruskej literatúry o Kollárovi patrí štúdia V. G. Černobajeva *Ján Kollár v Rusku* (7, s. 152–174), v ktorej sa autor sústredil najmä na rozpravu *O literárnej vzájomnosti*. Nepoznal však niektoré dôležité pramene a vo svojich záveroch sa dopustil viacerých nepresností a nepodložených hodnotení. Meritórne prehodnotenie tejto literatúry, ako aj kritiku niektorých tvrdení a záverov Černobajeva obsahuje navšia štúdia L. P. Laptevovej. (8, s. 291–309) Na základe podrobného štúdia a komparácie prameňov z predrevolučného obdobia autorka dospela k záveru, že ruská literatúra poskytuje dosť ucelenú predstavu o živote a diele Jána Kollára. L. P. Laptevová pokladá za najhlbšie a vedecky najviac zdôvodnené práce A. N. Pypina venované analýze literárneho panslavizmu a Ekkovu obsiahlu monografiu o Kollárovi. Súhlasí s nimi v tom, že Kollár pod vplyvom značne protirečivých faktorov, ktoré naň pôsobili, nevytvoril vlastný ucelený systém filozofických názorov. (8, s. 295) Aj pri viacerých iných hodnoteniach Kollára sa autorka prikláňa najmä k triezvemu prístupu A. N. Pypina (jeho pohľad na ciele Kollárovej tvorby, na problém jednotného slovanského jazyka, presvedčenie o neuskutočniteľnosti jeho panslavistického rojčenia a i.), ktorý podľa nej zostával na pôde prísnych faktov a nepripisoval Kollárovi nijaké myšlienky ani nádeje, ktoré bezprostredne neboli vyjadrené v jeho dielach. Pokiaľ ide o bádateľov neoslavianofilského zamerania (Budilovič, Sirotinin), domnieva sa, že pri riešení niektorých problémov prijímali žetateľné za skutočnosť, jednoducho „ich konštrukcie sa nepotvrdzujú nijakými konkrétnymi materiálmi“. (8, s. 307)

Autorka má zásadné výhrady aj voči tvrdeniu V. Černobajeva, že Kollárove myšlienky napriek svojej životnosti a konkrétnosti nenašli v Rusku širšie pochopenie a rozvinutie. Svoj názor vyjadruje jednoznačne: „Dnes nemožno pochybovať o tom, že Kollárove idey nie sú viac než utópia.“

Hovorí v polovici tridsiatych rokov nášho storočia (Černobajevova štúdia vyšla r. 1938 — R. K.) o ich životnosti znamená zotrvať na stanoviskách ruského slavianofilstva 19. stor.“ (8, s. 292) Tento svoj názor aj správne zdôvodňuje, keď hovorí: „ak jeho práce a myšlienky sa v Rusku nevelmi rozšírili, vôbec sa to nevysvetľuje tým, žeby Kollára nepochopili, ale tým, že jeho teória nezodpovedala naliehavým potrebám ruského spoločenského života 19. stor.“. (8, s. 309) Správnosť tohto jej záveru potvrdzuje napokon aj vývin filozofického a sociálno-politického myslenia v Rusku tých čias.

Jedným zo súčasných znalcov a obdivovateľov Kollárovej tvorby v ZSSR je nepochybne aj A. A. Zajcevo. Jej práce sú podnetné najmä tým, ako vystihujú dynamiku mysliteľovho vývinu. Autorka venuje veľkú pozornosť formovaniu spoločensko-politických, filozofických a literárno-estetických názorov básnika najmä v rokoch 1815—1819. Za dôležitú etapu tohto procesu považuje Kollárov pobyt v Bratislave a Banskej Bystrici, keď sa podľa nej formovali jeho spoločensko-politické a literárne názory, ako aj základy jeho rusofilstva a slovanského vlastenectva. Nesúhlasí v tejto otázke s názormi J. Vlčka a J. Jakubca. A. A. Zajcevo. Zajcevo zdôrazňuje, že Kollár sympatizoval s ideálmi francúzskej revolúcie (čo popiera napr. K. Kosík), uvádza materiály, ktoré podľa jej názoru vyvracajú legendu o Kollárovej apolitickosti v rokoch 1815—1817, vytvorenú literárnou vedou koncom 19. stor. (11, s. 7)

Autorka podrobne hodnotí aj nemecké vplyvy na Kollárovu koncepciu všeslovanstva. Dospieva k záveru, že treba prehodnotiť v literatúre sa tradujúcu mienku, že slovanská koncepcia budúceho básnika sa formovala iba pod vplyvom ideí nemeckého národného hnutia. „Kollárova spoločenská pozícia už v tých rokoch (1815—1819 — R. K.) sa vyznačuje *samostatnosťou*... Jenské obdobie zohralo značnú úlohu v rozvoji spoločensko-politických presvedčení básnika. Prispelo k posilneniu Kollárových »buričských« slobodomilovných nálad, k posilneniu jeho slovanského vlastenectva.“ (11, s. 8) Porovnávajúc tri základné vydania *Slávy dcery*, autorka zisťuje nielen niektoré podstatné špecifiká vo formovaní Kollárových ideovo-umeleckých náhľadov, ale sleduje aj evolúciu myšlienky slovenskej vzájomnosti v jeho tvorbe. A. A. Zajcevo. Zajcevo právom konštatuje, že „nikto pred Kollárom nerozpracoval a nevyjadril ideu slovenskej vzájomnosti s takou umeleckou presvedčivosťou“. (11, s. 13)

Za význačný kultúrny a prekladateľský čin možno pokladať umelecky hodnotné sovietske vydanie — paralelne v ruštine a češtine — sto zneliek (vybraných zo všetkých piatich spevov) Kollárovej *Slávy dcery* (Moskva 1973). Predslov a poznámky napísala A. Zajcevo. Zajcevo, ktorá priblížila súčasníkom Kollára nielen po ľudskej stránke, ale zasvätené a s bohatou tvorivou invenciou sa vyslovila o jeho tvorbe ako o tvorbe básnika a ideológa buditeľov, ktorému sa „v plnej miere podarilo vyjadriť svoje ideály, svoje neochvejné presvedčenie o tom, že každý národ má právo na slobodný vývin a svojbytnú kultúru“. (12, s. 12)

Ďalšou veľkou postavou slovenského národného obrodzenia, najviac pertraktovanou v ruskej literatúre, bol Ľudovít Štúr. Všeobecne známe sú Štúrove živé kontakty s viacerými ruskými slavistami, najmä s I. I. Sreznevským, s ktorým ho spájalo nielen osobné priateľstvo, ale aj vedecká spolupráca, s O. M. Boďanským, M. P. Pogodinom a N. A. Rigelmanom. Pozitívne aj negatívne vplyvy týchto kontaktov na formovanie Štúrových názorov, najmä názorov na Rusko a na jeho postoj k Západu sú už v literatúre dostatočne široko zhodnotené.⁸ Nás tu skôr zaujíma bezprostredná recepcia jeho myšlienkového odkazu v Rusku, pre ktorú je charakteristické, že najväčší ohlas jeho dielo vyvolalo medzi ruskými neoslaviofilmi a reakčnými panslavistami. Štúrova slovanská koncepcia, vyúsťujúca v porevolučných päťdesiatych rokoch do konzervatívneho politického panslavizmu a hlásania priameho spojenia slovanských národov s ruským cárizmom, si získala nadšených obdivovateľov a propagátorov v reakčnom tábore teoretikov a ideológov cárskeho panslavizmu (V. I. Lamanskij, N. Ja. Danilevskij a iní) a tzv. „oficiálnej národnosti“ (M. P. Pogodin, S. P. Ševyriov).

Roku 1867 V. I. Lamanskij preložil z nemeckého rukopisu (napísaného asi v rokoch 1852—1855) Štúrovu prácu *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft* a opatril ju poznámkami. V predslove k tejto knihe Lamanskij označuje Štúra za jedného z najušľachtilejších a najnadanejších vtedajších slovanských činiteľov, ktorého dielo prezrádza „jedinečný talent, veľkého ducha, čestné, lož nenávidiace srdce, vrelú lásku k slobode, Slovanstvu a ľudstvu“. (14, s. III) Je príznačné, že Štúrovej práci *Slovanstvo a svet budúcnosti* pripisuje väčší význam v dejinách panslavizmu než Kollárovej rozprave *O literárnej vzájomnosti*. V tejto súvislosti o Štúrovej práci okrem iného napísal: „Toto dielo neobyčajne jasne nastoľuje a rozoberá najpodstatnejšie a najpálčivejšie otázky, týkajúce sa všetkých slovanských kmeňov bez výnimky. V dejinách tzv. panslavizmu zaujme svojím obsahom a spôsobom výkladu oveľa čestnejšie miesto než chýrna brožúra *O literárnej vzájomnosti* zakladateľa novšieho panslavizmu, takisto rodom Slováka, J. Kollára, ktorá svojho času vyvolala toľký rozruch v strednej Európe.“ (14, s. I—II) Lamanskij vyzdvihuje najmä Štúrovu myšlienku o vonkajšom zbližovaní slovanských kmeňov s Ruskom a o všeslovanskom význame ruského jazyka. Pri usilovnom propagovaní Štúrovej práce vychádzal z jej hodnotenia ako diela zbaveného

⁸ Pozri najmä prácu o Štúrovi od V. Matulu (13), ktorá vyšla v ruštine a je v ZSSR dosť známa, ako aj jeho štúdiu *Štúr a Slovanstvo* (In: Ľudovít Štúr. Život a dielo, Bratislava 1956).

Bohatý faktografický materiál a vedecky hlboko zdôvodnené hodnotenia obsahuje štúdiu sovietskeho bádateľa O. Maleviča, v ktorej sa jednoznačne konštatuje, že za Štúrove náhľady na ruskú kultúru a históriu „nesú vinu ľudia typu Pogodina, Ševyriova a Rigelmana, ktorí pri svojich stretnutiach so západoslovanskými dejateľmi jednostranne a falošne vykresľovali situáciu v Rusku, ohovárali pokrokový tábor ruskej spoločnosti a najmä pripisovali Belinskému a Gercenovi otrocký duch poklonkovania pred všetkým západným“. (19, s. 352)

reakčných slavianofilských výstrelkov a súčasne plne zodpovedajúceho hlavným úsiliam „novšieho panslavizmu“.

Na mimoriadny a dokonca aktuálny význam, aký ruskí reakční panslavisti pripisovali Štúrovmu traktátu ešte začiatkom 20. stor., poukazuje aj to, že r. 1909 vychádza jeho druhé vydanie s podrobným Štúrovým životopisom a doplňujúcimi poznámkami T. D. Florinského.⁹ Zámer redaktorov tohto vydania, K. Ja. Grota a T. D. Florinského, bol očividný: využiť Štúrovo dielo na propagáciu vlastných názorov a záujmov a na teoretické zdôvodnenie zahraničnej a vnútornej politiky cárskeho samoderžavia. Štúr sa tu hodnotí ako panslavista, slavianofil, zástanca slovenskej jednoty, ktorého názory mali veľa spoločného s koncepciami ruských slavianofilov a ich stúpcov. K. Grot vo svojej úvodnej poznámke stavia nie náhodou Štúrovu prácu vedľa diel Aksakova, Chomiakova, Kirijejského, Danilevského a Lamanského a zdôrazňuje „životný význam záverov, presvedčení a výstrah nadaného autora“. (15, s. III—IV)

Podľa názoru T. Florinského, autora rozsiahleho predslovu, práve *Slovanstvo a svet budúcnosti* je najvýraznejším vyjadrením tak Štúrovho svetonázoru, ako aj jeho slovanského povedomia. Florinskij, ktorý istým spôsobom zhrnul bádania slavianofilsky orientovaných slavistov o živote a činnosti vodcu slovenského národného obrodzenia, zamlčuje revolučnú zameranosť Štúrovej politickej a sociálnej činnosti a vyzdvihuje najmä jeho myšlienku o pripojení iných Slovanov k Rusku ako spôsob riešenia situácie porobených slovanských národov. (15, s. X—XXXVII) Napriek veľkej úcte k vynikajúcemu slovanskému dejateľovi obdobnou tendenciou a jednostrannosťou sa vyznačovali práce aj iných ruských bádateľov (napr. N. A. Rigeľmana, A. F. Gifferdinga), v ktorých sa v podstate skresľoval Štúrov ideový odkaz, zamlčoval sa demokratický a sociálne pokrokový význam jeho činnosti.

Hoci Štúrovo meno bolo v Rusku už od tridsiatych rokov dosť známe a vysoko hodnotené v odborných slavistických kruhoch (napr. I. I. Sreznevskij, N. V. Berg), „v predrevolučnom období si nezískalo dosť široké sympatie ruskej spoločnosti“. (19, s. 386) Predovšetkým preto, že „ruskí slavianofili tým, že jednostranne podčiarkovali reakčné črty Štúrových politických náhľadov a skresľovali jeho profil, zbavovali ho vážnosti a popularity v širokých kruhoch demokratickej ruskej spoločnosti“. (19, s. 382) Početné ohlasy v ruskej tlači, ktoré vyvolala reedícia jeho traktátu, vo svojej väčšine potvrdili nepochopenie pravého zmyslu a historického významu Štúrovej činnosti prívržencami oficiálnej ideológie.

⁹ Slavista T. D. Florinskij, ktorý redigoval aj *Slavianski ježegodnik*, sa vo viacerých prácach zaoberal problematikou slovenského národa. Pozri napr. *Vsemi ubityj i unižennyj slavianskij narod* (Kijev 1897), *Slavianskoje plemia* (Kijev 1907). Bol aj autorom predslovu k ruskému vydaniu *Dejín slovenskej literatúry* od J. Vlčka (Kijev 1889).

Národné noviny (roč. XV, 1884, č. 37) prevzali z časopisu *Kijevljanin* článok o Slovákoch „*Vsiemy zabityj slaviansky narod*“, podpísaný iniciálkami T. F. Redakcia predpokladala, že autorom bol bývalý žiak Lamanského, no autorom článku, ako o tom svedčí viacero okolností, bol zrejme práve T. Florinskij.

No v prístupe k hodnoteniu Štúrovho odkazu sa prejavila aj druhá, pokrokovejšia tendencia, reprezentovaná demokratickými a buržoázno-liberálnymi kruhmi vtedajšej ruskej spoločnosti. Ako sme spomenuli pri hodnotení ohlasov na Kollárovu tvorbu, aj pokiaľ ide o Štúra, zachovával prísnu vedeckú objektivitu a úctu k faktom A. N. Pypin. Pri svojej analýze literárnej, politickej a sociálnej činnosti Štúra, ktorý preň bol vynikajúcou postavou celého slovanského znovuzrodenia a najzaslúžitejším priekopníkom novšieho slovenského národného hnutia, Pypin nepodliehal romantickému opojeniu myšlienkami slovanskej vzájomnosti, dokonca ich označoval za „fantázie o slovanskej jednote pod ruským náčelníctvom“. (16, s. 533) Pypin uznával historický význam slovanských koncepcií, no súčasne v nich videl určitý romantizmus, ktorý bol „iba prirodzeným vykypením národného citu v čase znovuzrodenia; že sa na ňom nemožno zastaviť je zrejmé z predchádzajúcich úvah, ktoré nevyrástli v nepriateľskom tábore, lež na jeho vlastnej domácej pôde“. (16, s. 527) Spracovaním prehľadu dejín slovanských literatúr (1865), ako aj svojimi štúdiami o podstate a dejinách literárneho panslavizmu (*Vestnik Jevropy*, 1878 a 1879) a viacerými ďalšími prácami A. N. Pypin významne prispel k ozrejeniu zmyslu slovanskej otázky a k vedeckejšiemu osvetleniu sociálnopolitickej povahy štúrovského hnutia. Nielen meritórne vystihol protirečivosť revolučných udalostí v rokoch 1848—1849, v ktorých Štúr napriek všetkým omylom zohral podľa neho najvyššiu aktívnu úlohu národného vodcu a agitátora, ale poukázal aj na hlavné príčiny protimaďarského vystúpenia Slovákov.

A. N. Pypin, ktorý v mnohom inklinoval k revolučným demokratom a rozhodne bojoval proti reakčnej ideológii a politike slavianofilov a panslavistov, aj k hodnoteniu Štúrovho diela *Slovanstvo a svet budúcnosti* pristupoval z pokrokovejších, buržoázno-liberálnych pozícií. Nenachádzal v ňom iba idealizáciu cárskeho Ruska, nedostatočnú znalosť ruských pomerov, panslavistické závery a idealisticko-filozofické stanoviská, ktoré zblížovali Štúra s ruskými slavianofilmi, ale aj v podstate správne kritické postrehy o vtedajšej zahraničnej a vnútornej politike cárizmu.

V súčasnej sovietskej literatúre sa stretávame s hodnotením Štúrovho odkazu zväčša v prácach lingvistov, najmä u N. A. Kondrašova¹⁰ a L. N. Smirnova, ktorí sa usilujú o pravdivé a vedecky objektívne prehodnotenie tvorby a činnosti tohto mysliteľa. Z hľadiska našej témy je podnetná novšia štúdia L. N. Smirnova, v ktorej autor sleduje jednotlivé etapy formovania spisovnej slovenčiny v kontexte ideologických a kultúrnych programov národnooslobodzovacieho hnutia na Slovensku v rokoch 1780—1848. Analyzuje historickú a sociálnu podmienenosť, ako aj ideologický základ Bernolákovho zápasu o kodifikáciu samostatnej spisovnej

¹⁰ N. A. Kondrašov sa zaoberá dejinami spisovnej slovenčiny, tejto problematike venoval aj svoju doktorskú dizertáciu (1968). Pozri najmä jeho monografiu *Vznik a začiatky spisovnej slovenčiny*, Bratislava 1974.

slovenčiny. V Bernolákovej jazykovej reforme nachádza jeden z prejavov začínajúceho sa procesu formovania slovenského národa a výsledok cieľavedomej činnosti, zameranej na realizáciu určitého národného a kultúrneho programu. Vyzdvihuje veľký sociálny význam bernolákovského hnutia, ktoré objektívne posilnilo národné povedomie Slovákov, stimulovalo ich boj za rovnaké práva s inými národnosťami Uhorska a upevňovalo vlastenecké tendencie v národnobuditeľskom hnutí.

Pri hodnotení jazykovej situácie na Slovensku v dvadsiatych-tridsiatych rokoch 19. stor. L. N. Smirnov osobitne vyzdvihuje národnobuditeľskú činnosť J. Kollára a P. J. Šafárika, ktorá mala veľmi významnú úlohu v evolúcii slovenského národného obrozenia. Za podstatný podnet pri formovaní národnej ideológie Slovákov pokladá nový výklad pojmu národ, ktorý podal Kollár vo svojej kázni *Dobré vlastnosti národu slovenského*.

Ťažisko Smirnovovej práce tvorí charakteristika kulminačnej etapy národnooslobodzovacieho hnutia, ktorá bola organicky spätá s jazykovou reformou E. Štúra. Správne poukazuje na to, že význam tejto reformy, prebojovanej v podmienkach ostrého politického a národného boja, spočíval predovšetkým v tom, že nebola pre štúrovcov samoúčelná, ale bola „prostriedkom na riešenie životne dôležitých problémov sociálno-politického a národno-kultúrneho charakteru, aktuálnych úloh obrodeneckého hnutia“. (17, s. 134) V zápase o vytvorenie celonárodného spisovného jazyka, ako zdôrazňuje autor, „podstatný význam malo vypracovanie spoločnej nadkonfesijnej ideologickej pozície“. (17, s. 154) Vypracovanie novej koncepcie slovenskej národnej ideológie v štyridsiatych rokoch 19. stor. sa stalo vecou mladých ideológov národného obrozenia na čele s E. Štúrom.¹¹

L. N. Smirnov nachádza podstatu štúrovskej koncepcie v dôslednom rozpracovaní myšlienky osobitosti, národnej individuality slovenského kmeňa a samostatnosti, špecifickosti slovenského jazyka. Poukazuje pritom na Štúrovu historicko-filozofickú a ideologickú pozíciu, ktorá mala veľký význam pre zásadné, kritické prepracovanie Kollárovho učenia o slovanskej vzájomnosti. Pri modifikácii tohto učenia sa u štúrovcov markantne prejavila znalosť heglovskej dialektiky, najmä v chápaní vzťahu celku a častí. Ako píše Smirnov, „štúrovci presunuli dôraz z abstraktného celku na reálne jestvujúce komponenty, ktoré tento celok vytvárajú“, zdôrazňovali „úlohu a význam jednotlivých slovanských »kmeňov«, ktoré mali svoje špecifikum“. (17, s. 135)

V porovnaní s bernolákovskou koncepciou vyzdvihuje sovietsky ling-

¹¹ V. Matula hodnotí význam tejto koncepcie takto: „Nová predstava o rozvoji slovenského národa a Štúrova koncepcia slovanskej vzájomnosti boli v porovnaní s kollárovskou koncepciou významným krokom v rozvoji národnooslobodzovacieho hnutia slovanských národov a ich vzájomnej spolupráce, lebo adekvátnejšie odrážali tendencie a potreby historicky zákonitého procesu formovania slovenského a iných slovanských národov. V tom práve spočíva jej životaschopnosť a progresívny význam.“ (18, s. 105)

vista u štúrovcov hlbšie chápanie spoločenskej úlohy spisovného jazyka, jeho aktívnych sociálnych funkcií. V tomto zmysle práve vytvorenie novej spisovnej slovenčiny, vychádzajúcej z jadra materinského jazyka Slovákov, bolo pre štúrovcov mohutným zjednocujúcim činiteľom, ktorý skoncuje s ideologickou, konfesijnou a jazykovou roztrieštenosťou a rozhodne prispeje ku konsolidácii národa. Autor upozorňuje, že v niektorých tvrdeniach štúrovcov je zjavné zveličovanie úlohy jazyka v procese formovania národa, čo vysvetľuje tým, že sa pridržovali idealistickej koncepcie národa. Autor z hľadiska súčasnej lingvistiky poukazuje aj na niektoré nepresvedčivé alebo chybné tvrdenia Štúra, ktorý nebol vždy dôsledne vedecky objektívny pri zdôrazňovaní špecifickosti slovenského jazyka. (17, s. 136)

Pri hodnotení búrlivých polemík, ktorými sa sprevádzal zápas o kodifikáciu spisovnej slovenčiny, L. N. Smirnov v nich vidí nielen prejav politických, ideologických, národných a kultúrnych pozícií rôznych skupín slovenskej spoločnosti, ale aj odraz „zložitých, niekedy protirečivých vzťahov slovenského národného hnutia s národnými hnutiami Maďarov a Čechov“. (17, s. 152) Za „tragický omyl“ označuje „spojenie vodcov slovenského národného hnutia s kontrarevolučnou Viedňou“ (17, s. 130) v revolučných udalostiach roku 1848. Pri výklade príčin tohto spojenia poukazuje na „zložitú a protirečivú okolnosť spoločensko-politického boja tej doby, zrážku národných záujmov Maďarov, usilujúcich sa o samovládu vo svojom štáte, so záujmami nemaďarských národností krajiny, neschopnosť buržoáznych vodcov nájsť správny prístup k riešeniu národnostnej otázky“. (17, s. 130) Aký by bol mal byť spomenutý „správny prístup“, alebo čo konkrétnejšie viedlo k ozbrojenému konfliktu s maďarským nacionálnym hnutím — k týmto otázkam sa už autor nevyjadril.

Vcelku Smirnovova práca v sovietskej literatúre najucelenejšie vystihuje rôzne aspekty mnohostrannej činnosti vedúceho ideológa slovenského národného obrodzenia. Autor sa zmieňuje aj o posledných rokoch Štúrovho života, o jeho ďalších hľadániach možností riešenia slovenskej otázky, ktorých výsledkom sa stal spomínaný traktát *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Hodnotí túto prácu ako výraz Štúrovho idealistického svetonázoru, jeho chybných predstáv o vývine spoločnosti a o podstate sociálno-politických javov. Štúrov kritický postoj k západnej kapitalistickej spoločnosti na jednej strane a jeho idealizácia situácie v cárskom Rusku na strane druhej mali za dôsledok hľadanie národnej slobody v politickom spojení slovanských národov s Ruskom, čo bolo podľa názoru autora v podstate vyjadrením panslavistickej koncepcie. V tejto otázke L. N. Smirnov zostáva na úrovni všeobecného konštatovania.

Vo svojom výklade nastolenej problematiky sme sa zámerne sústredili na dve najvýznamnejšie (a ak to možno tak povedať, najfilozofickejšie) postavy slovenského národného obrodzenia, ktorých práce sa stretli s najväčšou odozvou v ruskej a sovietskej literatúre. Je celkom pochopiteľné, že autori aj nami spomínaných prác sa vo väčšej či menšej miere dotý-

kali taktiež súčasníkov a spolubojovníkov J. Kollára a L. Štúra, a to predovšetkým činnosti P. J. Šafárika, K. Kuzmányho, J. M. Hurbana, M. M. Hodžu a mnohých iných. Vo viacerých prácach sa osvetľovali rôzne stránky a súvislosti slovanskej otázky, podával sa výklad evolúcie myšlienky slovanskej vzájomnosti a konkrétne sa hodnotila činnosť slovenských buditeľov. Značný záujem v istých kruhoch ruskej inteligencie vyvolala aj polemika, ktorá sa rozpútala okolo Štúrovej jazykovej reformy. Zameranie a zmysel tejto polemiky, ako aj ohlasy na ňu v literatúre štyridsiatych rokov objektívne vykreslil najmä V. A. Francev. (Pozri 20) V súčasnej sovietskej literatúre sú významné aj práce I. A. Bogdanovej, venované tvorbe a činnosti revolučného básnika J. Kráľa. Vcelku možno konštatovať, že od dvadsiatych rokov minulého storočia až po dnešok neúfika záujem o život a dielo vedúcich činiteľov slovenského národného obrodeneia, pričom sovietski bádatelia vyzdvihujú jeho demokratický, humanistický a vlastenecký odkaz.

Stručným náčrtom nastolenej problematiky sme nesledovali iba cieľ retrospektívneho pohľadu na jednu z plodných kapitol slovensko-ruských ideových kontaktov, ale mali sme na mysli predovšetkým jej dnešnú aktuálnosť a podnetnosť tak pre historikov slovenského filozofického a spoločenského myslenia, ako aj pre všetkých, ktorých zaujímajú širšie kontexty činnosti slovenských buditeľov.

LITERATÚRA

1. Nacionalnoje vozroždenije i formirovanije slavjanskich literaturnych jazykov. Moskva 1978.
2. VÁROSSOVÁ, E.: Slovenské obrodenecké myslenie. Bratislava 1963.
3. ZAJCEVA, A. A.: Jan Kollar i russko-češskije literaturnyje svjazi. In: Literatura slavjanskich narodov, vypusk 8. Moskva 1963.
4. Dějiny česko-ruských vztahů 1770—1917, I. Praha 1967.
5. SREZNEVSKIJ, I.: Priľvickije drevnosti. Novoje sočinenije Jana Kollara: Die Götter von Retra. Sankt Peterburg 1851.
6. PETROVSKIJ, N. M.: Iz zametok o Kollare. Petrograd 1917.
7. Slovanská vzájemnost 1836—1936. Sborník prací k 100. výročí vydání rozpravy Jana Kollára o slovanské vzájemnosti. Praha 1938.
8. LAPTEVA, L. P.: Jan Kollar v ruskoj dorevolucionnoj literature. In: Razvitije kapitalizma i nacionalnyje dvizenija v slavjanskich stranach. Moskva 1970.
9. BUDILOVIČ, A. S.: Jan Kollar i zapadnoje slavjanofilstvo. Sankt Peterburg 1893.
10. STEPOVIČ, A. I.: K 100-letiju roždenija Jana Kollara, pevca i propovednika „slavjanskoj vzaimnosti“. Kijev 1894.
11. ZAJCEVA, A. A.: Problemy evolucii poetičeskogo tvorčestva Jana Kollara. (Auto-referát kandidátskej dizertácie.) Moskva 1966.
12. KOLLÁR, J.: Sto sonetov. Moskva 1973.
13. MATULA, V.: Ludovit Štur. Bratislava 1956 [v ruštine].
14. ŠTÚR, E.: Slavjanstvo i mir buduščego. Perevod neizdannoj nemeckoj rukopisi s primečanijami V. Lamanskogo. Moskva 1867.

15. ŠTŮR, L.: Slavianstvo i mir budúceho. Vtoroje izdanie s biografijej L. Štura i dopolniteľnymi primečanijami prof. T. D. Florinskogo i portretom avtora. Pod redakcijej K. J. Grota i T. D. Florinskogo. Sankt Peterburg 1909.
16. PYPIN, A. N., SPASOVIČ, V. D.: Historie literatur slovanských II, podle II. zcela přepracovaného a doplněného vydání. Praha 1882.
17. SMIRNOV, L. N.: Formirovanije slovackogo literaturnogo jazyka v epochu nacionalnogo vozroždenija (1780—1848). In: Nacionalnoje vozroždenije i formirovanije slavianskich literaturnych jazykov. Moskva 1978.
18. MATULA, V.: Ľudovít Štúr i formirovanije slovackoj nacionalnoje ideologii. In: Razvitije kapitalizma i nacionalnyje dviženija v slavianskich stranach. Moskva 1970.
19. MALEVIČ, O.: Znalosti ruskej predrevolučnej spoločnosti o živote a činnosti Ľudovíta Štúra. In: Z dejín československo-slovanských vzťahov. Slovanské štúdie II. Bratislava 1959.
20. FRANCEV, V. A.: Češsko-slovenskij raskol i jeho otgoloski v literature srokovych godov. Pamiati Ľudevita Štura (1815—1915). Varšava 1915.

СЛОВАЦКОЕ НАЦИОНАЛЬНОЕ ВОЗРОЖДЕНИЕ В РУССКОЙ И СОВЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Райса Копсова

Начиная с двадцатых годов прошлого века вплоть до настоящего времени в русской и советской специальной литературе проявляется непрекращающийся интерес к освещению смысла и исторического значения словацкого национального возрождения, специфической идеологической платформой которого стала идея славянской взаимности. Наибольший отклик вызвали творчество и деятельность двух ведущих идеологов национально-будительского движения — Я. Коллара и Л. Штура. Статья ставит своей целью охарактеризовать и оценить дифференцированные, часто противоречивые отклики на их идейное наследие. В то время как в русской дореволюционной литературе проявились главным образом две тенденции в понимании и оценке наследия словацких „будителей“, обусловленные общей идейной и методологической ориентацией, с одной стороны, славянофильских и, с другой стороны, прогрессивно-демократических кругов, современные советские исследователи подчеркивают прежде всего демократическое, гуманистическое и патристическое содержание и исторически прогрессивную направленность их деятельности.

DIE SLOWAKISCHE NATIONALE WIEDERGEURT IN DER RUSSISCHEN UND SOWJETISCHEN LITERATUR

Raisa Kopsová

Von den zwanziger Jahren des vorigen Jahrhundert bis zur Gegenwart äussert sich in der russischen und sowjetischen Fachliteratur ein unvermindertes Interesse an der Erläuterung des Sinnes und der historischen Bedeutung der slowakischen nationalen Wiedergeburt, deren spezifische ideologische Plattform der Gedanke einer slawischen Gemeinsamkeit wurde. Den grössten Widerhall fand das Schaffen und die Tätigkeit zweier führender Ideologen dieser nationalerweckenden Bewegung — J.

Kollárs und L. Štúrs. Die vorliegende Studie verfolgt das Ziel, die differenzierten, oftmals widersprüchlichen Reaktionen auf ihr ideelles Vermächtnis zu charakterisieren. Während sich in der russischen vorrevolutionären Literatur bei der Auffassung und Einschätzung des Vermächtnisses dieser slowakischen Aufklärer vor allem zwei Tendenzen bemerkbar machen, die durch eine ideelle und methodologische Ausrichtung einerseits slawjanophiler und andererseits fortschrittlich demokratischer Kreise bedingt waren, heben zeitgenössische sowjetische Forscher insbesondere den demokratischen, humanistischen und vaterländischen Gehalt und die historisch fortschrittliche Orientierung ihrer Tätigkeit hervor.